
SZEMLE

HUBERT KENNEDY

John Henry Mackay: Az anarchisták

John Henry Mackay *Az anarchisták* című műve, egy történelmi hely és kor lenyűgözően pontos leírása, még ma is megindít minket a szabadság időszerű üzenetével. A könyv 1891-es megjelenésekor Mackay „egyik napról a másikra” híressé vált; ez egyszer élete során a „megfelelő helyen és időben” volt.¹ Mackay *Az anarchisták* sikerét a könyv témájának tulajdonította, de a mű közvetlen erejét inkább az a tisztaság adta, amellyel társadalmi és filozófiai nézeteit egy meghatározott környezetbe helyezte. A „Trafalgar tér” című fejezetről például a következő vélemény született: „A londoni Véres Vasárnap történeteiről számtalan beszámoló született az azóta eltelt hosszú időszak alatt, de egyik sem annyira szemléletes, mint az eseményen jelenlévő Mackay leírása.”²

Mackay valóban szemtanúja volt az ott törtéteknek, amiket oly részletesen ecsetel *Az anarchisták* lapjain. A regényforma ellenére – melyben kibontakoznak Mackay írói képességei – a könyv nem egy regény. Ha úgy tetszik, nevezhetjük talán propagandaműnek, amely ugyanakkor önmagában egy külön műfajt alkot. Olvasóit a mai napig magával ragadja, az egymásra következő generációk tagjai rendre ráébrednek: a földön nem létezik automatikusan a szabadság, és még csak nem is közeleg ez az állapot. Évszázados kora ellenére *Az anarchisták* továbbra is a szabadságot keresők hasznos útikönyve. Mackay, a szabadság őszinte bajnoka lenyűgöző élességgel lát az emberi természet mélyére és lelkesítő képet vázol fel az egyéni függetlenség eszméjéről.

Mackay 1864. február 6-án, a skóciai Greenockban született; csak tizenkilenc hónapos volt, amikor apja meghalt és anyja visszaköltözött vele hazájába, Németországba. Emlékirataiban Mackay felidézi, ahogy iskolái, majd egy kiadónál töltött év után egymás után három különböző egyetemen hallgatott órákat – ezek közül Berlin volt az utolsó, ahol találkozott „az »irodalommal«, annak legújabb, legnaturalisztikusabb, többé-kevésbé hamisítatlanul tiszta képviselőivel”. Ízes szarkaz-

¹ JOHN HENRY MACKAY: *Abrechnung: Randbemerkungen zu Leben und Arbeit*. Freiburg/Br., Verlag der Mackay-Gesellschaft, 1978, 72, 75.

² J. M. RITCHIE: John Henry Mackay's London. = *New German Studies* 8 (1980), 215.

mussal teszi hozzá: „Mindannyian génuszok voltak. Úgy éreztem, nem tartozom közéjük, ezért inkább fogtam magam és elutaztam Londonba.”³

Mackay nem írja, miért esett választása Londonra 1887 késő tavaszán vagy nyár elején, de az ott töltött egy év hatása kétségtelenül maradandó volt:

Londonba utaztam, és ott, Londonban játszódtott le látásom és gondolkodásom nagy átalakulása, amely irányt szabott későbbi életemnek és magával rántott az örvénybe. Kezdttem felismerni, hogy ez minden kérdések kérdése, és átéltem a legmélyebb érzést, amit az ilyen korú fiatalemberek egyike – akik egyedül képesek oly lázas gondolkodásra és az utolsó porciájukat is megrázó együttérzésre – átélhet: a legbensőig megrázkódní az új felismerések acélos szorításától.

A társadalmi mozgalom!

Merre vegyem benne az irányt? Jobbra vagy balra?

Nem tétozáztam és nem ingadoztam.

Elindultam a baloldal felé, mindig messzebb és messzebb haladva balra, míg végül megérkeztem oda, ahonnan tovább már nem vezetett út, és ahol a mai napig állok.

A társadalmi mozgalom!

Ugyan milyennek tűnt ehhez képest a másik, amely hasonlóan forradalmian viselkedett, a naturalizmus irodalmi mozgalma?

Vihar egy pohár vízben!

London – a te felejthetetlen éved, amelynek könyvemnek köszönhetem! Mi több: amelynek önmagamnak köszönhetem!⁴

Mackay egy németekkel, főleg Bismarck 1878-as Antiszocialista Törvénye miatt érkező politikai menekültekkel teli Londonba érkezett. Mackay így ír erről a törvényről *Az anarchistákban*:

Ismerte azokat a tömegeket, akiket nem csak a jobb bérek reménye, hanem a remény egy szabadabb és igazabb életben kényszerített elhagyni országukat; hiszen hogyan élhettek volna egy örült törvény állandó nyomása alatt – a szégyenletes törvényé alatt, ahogy a közvélemény nevezte – amely

³ MACKAY: *Abrechnung*, 33. Mackay a *Literatur* szót a Paul Verlaine féle lenéző értelemben használta, akinek magyarázatát elismerően idézte, és akire „a valaha élt egyik legnagyobb” költőként hivatkozott (18.).

⁴ MACKAY: *Abrechnung*, 34. Habár saját állítása szerint Mackayé az egyik legkorábbi, a naturalizmus irányába mutató alkotás, később úgy tekintett a mozgalomra, mint ami „túl sok port kavart fel a kiszáradt agyakban” (65.).

meg merészelte ölni a gondolatot, elfojtani a beszédet, és szemmel tartott minden mozdulatot?⁵

Nem fér hozzá kétség, hogy Mackay ezeknek a „tömegeknek” sok tagját személyesen ismerte, mivel gyakran látogatta klubjaikat és olvasta publikációikat. Különösen otthonosan mozgott a Club Autonomie-ban, amelyet 1885-ben alapítottak, és első klubházuk a Charlotte Street 32-ben volt. Hamarosan új klubháza lett szükségük, mivel sebesen nőtt a tagság, és a klub végül a Windmill Street 6. alá költözött. Mackay szereplői, Auban és Trupp is meglátogatják a klubházat az 1. fejezet végén majd a 8. fejezet végén ismét, ahol leírást olvashatunk az új (és a régi) helységekről⁶ (144.).⁷ A klub újságjában, a *Die Autonomie*-ban publikálta Mackay forradalmi verseinek egy részét először, amelyek később a *Sturmban* jelentek meg összegyűjtve.

Hasonlóképp, Mackay a 6. fejezetben leírást ad egy látogatásról „az East End zsidó revolucionistáinak klubjába” a Berner Streeten. Jiddis nyelvű újságjuk, az *Arbeter Frint* (amelyet Mackay „A Dolgozók Barátja”-ként fordít) először 1885-ben jelent meg, és 1889 végére „minden működő zsidó szervezet hivatalos szószólójukként ismerte el”.⁸ Az *Arbeter Frint* később megjelentette Az anarchistákat jiddis nyelven.⁹

Hogy „mélyen feldolgozza” a Londonban töltött év „roppant benyomásait”, Mackaynek „pihenésre és nyugalomra” volt szüksége; ezért 1888 elején hónapokra „eltemette” magát Rorschachban, egy kis svájci faluban a Bodeni-tó partján, majd nyár végén Zürichbe ment, ahová újra és újra visszatért.¹⁰ Az anarchistákat 1888-tól

⁵ JOHN HENRY MACKAY: *The Anarchists. A Picture of Civilization at the Close of the Nineteenth Century*. (Eng. transl. from German by) George Schumm. Boston, Benj. R. Tucker, Publisher, 1891, 65.

⁶ A klubház címe forrása ANDREW R. CARLSON: *Anarchism in Germany, vol. 1, The Early Club-house Movement*. Meutchen, New Jersey, Scarecrow Press, 1972, 336. Habár Az anarchisták 8. fejezetében a Windmill Streeten lévő klubházat úgy írja le, mintha először járna ott Auban, valószínű, hogy az 1. fejezet végén is erre a címre gondolt Mackay, mivel ugyanott hivatkozik egy korábbi találkozóhelyre, és a Windmill Street kötötte össze a Charlotte Streetet a Tottenham Court Road-dal. (Ugyanakkor megemlítenéd, hogy az 1. fejezet végén körülírt helyszín egyezik a Charlotte Street-i cím oldalbejárójával is.)

⁷ Az oldalszámok az alábbi kiadásra vonatkoznak: JOHN HENRY MACKAY: *The Anarchists. A Picture of Civilization at the Close of the Nineteenth Century*. (Ed. by) Mark A. Sullivan. (Eng. transl. from German by) George Schumm. (Portrait of the Author, Study of His Works by) Gabriele Reuter, (Essays by) Hubert Kennedy, Edward Mornin, Sharon Presley, Peter Lamborn Wilson. New York, Autonomedia (Autonomedia Black Triangle Antiauthoritarian Classics, A Post-Centenary Edition), 1999, LII. és 202. l.; A *The Anarchists* Schumm-féle angol fordításának elektronikus változatát lásd: http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/macan/macan.html – A szerk.

⁸ HENRY WILLIAM J. FISHMAN: *Jewish Radicals: From Czarist Stetl to London Ghetto*. New York, Pantheon Books, 1974, 182.

⁹ Úgy tűnik, Mackay nem tekintette önálló nyelvnek a jiddist, mivel ezt a kiadást sohasem említi művének fordításai között.

¹⁰ MACKAY: *Abrechnung*, 35, 57.

1891-ig írta, mely évek alatt Mackay sokszor volt úton. Ezután munkáját elvitte idős barátjához, J. Schabelitzhez Zürichbe, aki korábban, 1888-ban már megjelentette a *Sturm* című könyvét. Emlékirataiban érdekes anekdotát említ a munka végéről:

Zürichben, miközben a nyomdából küldött üzenetvivő fiú várta a kéziratot, egy padlásszobában (nem mintha általában padlásszobákban szálltam volna meg) egy hirtelen széllokés kitérte az ablakot és magával vitte a lapokat. Egy ruhaszáritó kötéllel a derekamon utánuk másztam és szerencsésen kihálasztam mindet az ereszcsonnából.

Így lett végül készen *Az anarchisták*.¹¹

Az anarchisták bevezetőjében Mackay elmondja, hogy mielőtt befejezte volna a munkát, megismerkedett a *Liberty*-vel és bostoni kiadójával, Benjamin R. Tuckerrel, aki később megjelentette munkájának angol fordítását.¹² Megemlíti itt P.-J. Proudhon és Max Stirner fő munkáit is. Proudhon különösen érdekelte Tuckert, aki 1878-ban már kiadta Proudhon *Mi a tulajdon?* című művét. Stirner csak akkoriban kezdte érdekelni Mackayt, de máris elhatározta, hogy megírja az egoizmus filozófusának életrajzát. Mackay 1887-ben a British Museumban olvasott először említést Stirner *Der Einzige und sein Eigenthum*-járól, a társadalmi mozgalom tanulmányozása közben, és elhatározta, hogy valamikor szerez egy példányt belőle. Mackay szerint „ez azonban csak jó egy évvel később történt meg. Írójának nevével egyszer sem találkoztam többet.”¹³ A mű „roppant, felejthetetlen hatást” gyakorolt rá. Ezeket a hatásokat először a *Sturmon* végzett változtatásokon követhetjük nyomon. Az első kiadás 1888 elején jelent meg, mielőtt olvasta volna Stirnert; a második, 1890-es kiadást nem csak Stirnernek dedikálta, egy ajánlóverssel, de az új versek mellett, amelyek Stirner hatását tükrözik, a régebbiek egy részét is megváltoztatta. A *Sturm* első kiadását a *Die Autonomie* magasztalta, és számos költeményt is megjelentetett, amelyek később szerepeltek a második kiadásban. Thomas A. Riley szerint „az újság csak 1890 február végén szakított végleg Mackayjel. Miután közzölt egy lesújtó kritikát a *Sturm* új, individualista változatáról, a *Die Autonomie*

¹¹ *ibid.*, 73. Bár Mackay *Az anarchisták*hoz írt bevezetőjét így datálja: „Róma, 1891 tavasza”, Tuckernek Zürichből 1891. január 19-én azt írja, a művet „ma adtam oda a nyomdász kezébe”. Lásd Glad Tidings from Over Sea. = *Liberty*, no. 178 (1891. február 21.), 3.

¹² Mackay azt írja, pontatlanul, hogy a *Liberty* „több mint hét éve” jelenik meg, valójában az újság a tizedik évében járt. Ezt a későbbi német kiadásokban javították.

¹³ JOHN HENRY MACKAY: *Max Stirner: Sein Leben und sein Werk*. Freiburg/Br., Verlag der Mackay-Gesellschaft, 1977, 5. Stirner munkájának címe nagyjából úgy fordítható, hogy „Az egyedi egyetlen és az ő tulajdona” (The Unique One and His Property), de amikor Benjamin Tucker 1907-ben megjelentette a munkát Steven T. Byington (1868–1957) briliáns fordításában, Tucker maga adta neki a címet: Az egó és tulajdona (The Ego and His Own).

többet semmit nem publikált Mackaytól.”¹⁴ Mackay talán sajnálta támogatásuk hiányát, de addigra megtalálta azt Benjamin R. Tuckernél és a *Liberty*-nél.

Kétségtelen, hogy Mackay afeletti öröme, hogy 1889 nyarán személyesen találkozhatott Tuckerrel Európában, részben abból fakadt, hogy közvetlenül kapcsolatba léphetett valakivel, aki osztozott Stirner iránti lelkesedésében. Amennyire Mackay amerikai életrajzírója, Thomas A. Riley eltúlozta, mekkora hatást gyakorolhatott Tucker Stirner gondolataival Mackayre – amint arra Mackay német életrajzírója, Kurt Zube rámutat¹⁵ –, Zube valószínűleg annyira alábecsüli Tucker ismereteit Stirnerről. Igaz, hogy Tucker nem olvasott németül, de közeli barátja, James L. Walker igen, és ő már 1872 nyarán olvasta Stirner munkáját.¹⁶ Így tehát valószínű, hogy Tucker és Walker jóval többet értekeztek Stirner gondolatairól, mint amennyit a *Liberty* 1887-es száma mutat. Ezenkívül az is lehetséges, hogy *Az anarchisták* fordítója, George Schumm is beszélgetett Tuckerrel Stirnerről.

Akárhogy is, *Az anarchistákban* tükröződnek mind Proudhon, mind Stirner gondolatai. Ugyanakkor míg a könyv számtalanszor hivatkozik Proudhonra, mint aki befolyással volt Aubannak, Mackay központi karakterének a gondolataira (68.), addig Stirnerről sehol sem esik említés. Ez megfelel a francia Auban korlátozott némettudásának, „a nyelvnek, amely szájából furcsán, idegenül szólt” (19.); Stirner munkáit ugyanis 1900-ig nem fordították le franciára.

„London, és az 1887-es év őszének eseményei szolgáltak háttérként művemhez”, írja a bevezetőben Mackay, és valóban, meglehetősen pontos dátumokat használ. A történet egy öt hetes időszak eseményeit meséli el, október 8-ától november 13-áig, plusz az utolsó fejezetet talán pár hónappal helyezi későbbre. Habár nem regényről van szó, Mackay számtalan műfaji eszközt használ, hogy fenntartsa az olvasó érdeklődését, melyek közül némelyik a mai olvasó számára egyáltalán nem szembeszökő. A történet „cselekménye” például úgy indul, hogy a főszereplő, Carrard Auban (a Mackayt képviselő karakter) találkozik barátjával, Otto Truppal (akit Otto Rinkéről mintázott).¹⁷ Az utóbbi rövidesen panaszkodni kezd:

¹⁴ THOMAS A. RILEY: *Germany's Post-Anarchist John Henry Mackay: A Contribution to the History of German Literature at the Turn of the Century, 1880–1920*. New York, The Revisionist Press, 1972, 53.

¹⁵ KURT ZUBE [K. H. Z. SOLNEMAN]: *Der Bahnbrecher John Henry Mackay: Sein Leben und sein Werk*. Freiburg/Br., Verlag der Mackay-Gesellschaft, 1979, 52.

¹⁶ Lásd JAMES L. WALKER: *The Philosophy of Egoism*. Colorado Springs, Colo., Ralph Myles Publisher, 1972, 62.

¹⁷ *Az anarchisták szereplőiről* lásd: HUBERT KENNEDY: Some Personalities in The Anarchists. In: JOHN HENRY MACKAY: *The Anarchists...* 1999, XIX–XXI. Otto Rinkéről pl. a következőket írja: „»[Otto Rinke (1853–1899)] was born in Schmiegel in Posen, the son of a forest official. He was a huge man and was often referred to as Big Otto. By nature he was argumentative, gruff, and heavy fisted. Until 1890 he had the respect, but not always the love of those in the anarchist movement.« Rinke helped form the German-speaking Anarchist Communist Party in Switzerland. He began publishing *Der Rebell* there, then moved to London, where the paper was superseded in 1886 by *Die Autonomie*. Hounded by the English police, Rinke moved to the United States and settled in St. Louis, Missouri, where he died in

„Tizenöt év! És mindez semmiért!” – mondta a munkás bőszen és felháborodva.

„De miért sétált olyan figyelmetlen módon ellenségei csapdájába? Ismernie kellett őket.”

„Mert elárulták!”

Az korabeli olvasók számára rögtön nyilvánvaló volt, hogy John Neve-ről beszélgetnek, akit a lipcsei bíróság épp akkor ítél tizenöt év börtönre.¹⁸ Ez megalapoz egyfajta feszültséget, akár egy német mondat szerkezete, amelyben csak a mondatzáró ige oldja fel a tenzionáltságot. Jelen esetben a feszültség oldásához Josef Peukert megjelenésére van szükség, John Neve széles körben feltételezett árulójára, és valóban, a könyv legvégén fel is bukkan Peukert.¹⁹

Könnyű Mackay könyvét regényirodalomként olvasni, ugyanakkor vonzerejének fontos része az a történelmi pontosság, ami Auban londoni sétái közben tett megfigyeléseit jellemzi. J. M. Ritchie azt írja, „a könyv valójában egy meghosszabbított séta London utcáin... Útja közben Auban regisztrálja azokat a benyomásokat a városról, amellyel az alkalmi idegen szembesül,”²⁰ és számos részletet megemlít, többek között „a »Two Lovely Black Eyes«-t Charlie Coburn előadásában”, amely dalt éppen az előző évben mutattak be.²¹ Azt a tiltakozó találkozót a South Place Institute-nál, amelyen Auban részt vesz a 2. fejezetben („A Tizenegyedik Óra”) szintén látnia kellett Mackaynek, hiszen történelmi eseményről van szó.

1899 »at the age of 46, by choking to death on a piece of meat which he was eating in haste in order to get to an anarchist meeting.«” („»[Otto Rinke /1853–1899/], egy erdőhivatalnok fiaként született a poseni Schmiegelben. Hatalmas természetű ember lévén gyakran szőlítették Nagy Ottónak. Természetéből fakadóan vitázó, mogorva és kemény jellemű volt. 1890-ig tisztelet övezte, de ez nem mindig az anarchista mozgalom általi szeretet volt. Rinke segített megalakítani a németajkú Anarchista Kommunista Pártot Svájcban. A *Der Rebell* kiadását ott kezdte meg, majd Londonba költözött, ahol a lapot 1886-ban *Die Autonomie*-ra változtatta át.« A rá vadászó angol rendőrség elől Rinke az Egyesült Államokba költözött és a missouribeli St. Louisban telepedett le, ahol 1899-ben »46 évesen egy anarchista találkozóra rendelt, kapkodva megevett húsdarabtól fuldokolva halt meg.«”) A szövegben szereplő idézetek az alábbi kiadásból valók (id. KENNEDY: *Uo.*): CARLSON: *I. m.*, 78., 97. – *A szerk.*

¹⁸ Mackay itt egy kis kronológiai hibát követett el, mivel Neve tárgyalása 1887. október 10-én ért véget, Trupp tehát két nappal korábban még nem ismerhette a tárgyalás kimenetelét. Egy másik kisebb hiba, a 127. oldalon „múlt vasárnap” szerepel, holott a „múlt hét előtti vasárnapra” gondolt.

¹⁹ Peukert esetében Mackay szándékosan megváltoztatta az időrendet, feltehetőleg azért, hogy feszesebb legyen a történet cselekménye. Peukert 1887 végén elhagyta Londont, hogy aztán rövid időre még egyszer visszatérjen, két Párizsban illetve Bilbaóban töltött év után. Ezután New Yorkba távozott. Az *anarchisták* utolsó fejezetében Mackay ezt a két elutazást egygyé gyúrta össze. Párizsi száműzetésében Peukerttel személyesen is találkozott. (Lásd CARLSON: *I. m.*, 372, 391.)

²⁰ RITCHIE: *I. m.*, 208.

²¹ Charlie Coburn a skót származású kelet-londoni komikus, Colin Whitton McCallum (1852–1945) művészneve volt.

Hermia Oliver megerősítette az esemény 1887. október 14-i dátumát, amit Mackay használ.²²

Mackay nem volt szemtanúja a Haymarket-afférnak, de a „Chicago tragédiája” című fejezethez alapos háttérkutatót végzett, amint arra a bevezetőben utal. Ami azt illeti, a könyvnek ez a része foglalta le legelőször, mivel számos cikket írt a témáról, melyek közül az egyik már 1888-ban megjelent.²³ A könyv magját azonban nem ezeknek a tragikus eseményeknek a megindító ábrázolásai alkotják, hanem Auban, Trupp és más szereplők vitái a szocialista mozgalmon belüli különböző irányok relatív érdemeiről, különösen a kommunisztikus és az individualista anarchizmus szembenállása.

Ezért az 5. fejezet, „A szabadság bajnokai” központi szerepet foglal el a könyvben. Mackay később felhívta erre a figyelmet a *The Freedomseeker*ben (Szabadságkereső), amely *Az anarchisták „folytatása”*. Ott Auban a könyv központi szereplőjének, Ernst Försternek egy idősebb barátjaként szerepel, élettörténetének rövid bemutatásából egy részlet pedig így szól:

A Chicago Haymarket affér véres napjai alatt Londonban élt, ahol bizonyos fokú ismertséget szereztek neki vasárnap délutáni beszélgetései a különböző szocialista nézőpontok képviselőivel.²⁴

Kétségtelen, hogy azok a „vasárnap délutáni beszélgetések” azonnali és ismételt visszhangot kaptak. Rudolf Rocker, aki 1895-ben érkezett Londonba, és 1898-tól az *Arbeter Frint* szerkesztője volt, a következőképpen emlékezett vissza Mackay könyvének hatására:

Abban az időben a németországi anarchisták kilencvenkilenc százaléka semmit sem tudott az eredeti anarchista mozgalomról és annak erőfeszítéseiről... Azok az elvtársak, akik ismerték a mozgalom földalatti korszakát Németországban, kivétel nélkül a kommunisztikus anarchizmus követői voltak. Azelőtt nem hallottak másik irányzatról. És akkor, 1891-ben Zürichben megjelent John Henry Mackay regénye, *Az anarchisták*, amely hatalmas szenzációt keltett...

A csoporttalálkozók és beszélgetőestek végtelen vitákba torkolltak, amelyek egyetlen kérdés körül forogtak: kommunista vagy individualista anarchiz-

²² HERMIA OLIVER: *The International Anarchist Movement in Late Victorian Times*. London, Croom Helm, 1983, 47. A Mackay által említett beszélőkön kívül név szerint megemlíti Stepniak, George Standing és G. B. Shaw. Később, *Az anarchisták* 73. oldalán úgy tűnik, Finsbury Hallként hivatkoznak erre a helyre.

²³ JOHN HENRY MACKAY: *Acht Opfer des Classenhasses*. Zürich, Mitgliedschaft deutscher Sozialisten, 1888.

²⁴ JOHN HENRY MACKAY: *The Freedomseeker: The Psychology of a Development*. (Eng. transl. by) Charles and Nora Alexander. Freiburg/Br., Verlag der Mackay-Gesellschaft, 1983, 158.

mus? – és nem kevesen jutottak arra a következtetésre, hogy az anarchizmus valódi gondolatmenetét az individualizmus testesíti meg.²⁵

Mackay könyve valóban meglehetősen szenzációt keltett Németországban. Az 1878-as Antiszocialista Törvényt 1890-ben hagyták elévülni, így a könyvet szabadon lehetett terjeszteni. (Mackay *Sturmj*-át korábban a törvény alapján betiltották.) Széles körben jelentek meg kritikák róla, különösen a szocialista sajtóban – mind az eredeti 1891-es, mind az 1893-as népszerű kiadásról –, és ha a kritikások nem is mindig értettek egyet Mackay következtetéseivel, a művet majdnem mindegyikük lenyűgözőnek és megrendítőnek tartotta. Amint szokása volt, Mackay közvetlenül nem válaszolt a kritikákra és munkájának félreértelmezéseire, hanem egy kis hozzáfűzést készített a népszerű kiadáshoz, új bevezetőjében a következőkkel magyarázattal:

Ezúttal úgy éreztem, nem az a feladatomban, hogy megváltoztassam, hanem inkább kiegészítsem a magyarázatokat néhány sorral, melyek megszüntetik a félreérthetőséget, s amelyek egyesek szerint indokoltá tették a változtatást.²⁶

1928-ban Mackay átdolgozta *Az anarchistákat*, de csak stilisztikai változtatásokat eszközölt, amelyek alapvetően nem befolyásolnák jelen fordításunkat. Itt említeném meg, hogy George Schumm [angol – *A ford.*] fordítását kitűnőnek tartom. Néhány dolgot máshogy csináltam volna; például az 5. oldalon, ahol Auban „egy tízéves fiút látott, aki kerekeket forgatott a járókelők előtt a nedves járdán, így próbált egy-egy pennyt koldulni”. Bevallom, először gondolkodóba estem, miféle „kerekeket” „forgatott” a fiú. A német eredeti alapján világos, hogy a fiú valóban cigánykerekeket hányt. Ez azonban apróság, és Schumm fordításának megvan az a fontos érdeme, hogy hűen megőrzi a korszak atmoszféráját.

Amennyire szenzációt keltett megjelenésekor *Az anarchisták*, annyira más volt a helyzet Mackay „szabadság-könyvei” közül a másodikkal, amelynek a kiadása

²⁵ RUDOLF ROCKER: *Johann Most: Das Leben eines Rebellen*. Berlin, Verlag „Der Syndikalist” Fritz Kater, 1924, 383.

²⁶ *Az anarchisták* népszerű kiadásának előszavából, amely (feltehetőleg George Schumm által lefordítva) megjelent a *Liberty* 281-ik (1894. február 24-ei) számában: „11. Mivel jelen kiadás az eredeti német kiadás fordítása, feltüntetjük a változtatásokat. Ezek a következők: 1. A 84. oldalon Auban a következő állítást teszi: »Minden második szavad az abolíció. Ami ugye erőszakos rombolást jelentene.« A későbbi kiadásokban hozzáteszi: »Persze én is használom ezt a szót. De nálam azt jelenti: felosztatás.« 2. A 84. oldalon Auban költői kérdést fogalmaz meg: »De mit értesz szabad szerelem alatt?« A későbbi kiadásokban válaszáat a következő szavak előzik meg: »Mi más érthetnél alatta, amennyiben elég konzisztens vagy ahhoz, hogy a testvériség elvét alkalmazzd – mint a munka iránti odaadás vagy annak megtagadásánál – itt is, mint azt, hogy: ...«”

az I. Világháború utánig húzódott. A *The Freedomseeker* 1920-ban jelent meg, és később így írt róla:

Soha könyvet ennyire szégyenletes módon nem hallgattak agyon.

Micsoda ellentéte azoknak az időknek, amikor fiatal voltam, és *Az anarchisták* megjelent!

Akkor: lármás visszhang a könyvvel és velem kapcsolatban.

Most: csend. Néma csend.²⁷

Amikor Mackay 1933. május 16-án elhunyt, a New York Times beszámolót közölt Berlinből:

John Henry Mackay, író és költő, akit Németországban „anarchista lírikusnak” neveznek, 69 éves korában hunyt el. A kilencvenes években az „Anarchisták” és a „Vihar” (ti. „Storm” [sic!] – *A szerk.*) szerzőjeként vált híressé.²⁸

Addigra a kor politikai felfordulása közepette megszűntek az efféle könyvekről szóló nyílt viták, és mivel Mackay tisztán irodalmi munkáihoz is nehezen talált kiadót, nagyrészt eltűnt a nagyközönség szeme elől. A náci korszak alatt aztán természetesen nem is említették. A közvetlenül a háború utáni évek sem voltak kedvezőbbek. Úgy tűnt, Mackay személye örökre feledésbe merült.

Számos oka van, miért mellőzték Mackay írásait, de az egyik legfontosabb nem csak homoszexualitásának felfedése volt, hanem hogy szégyenérzet nélkül, bár álnév alatt, harcolt a fiú- és férfiszerelem jogáért.²⁹ Tabukérdés helyett Mackay úgy tekintett a problémára, mint egy szociális kérdésre, amelynek megoldása egyedül az általános szociális kérdés megoldása által, azaz az ő révén lefektetett individualista anarchista irányok mentén lehetséges. Mackay véleményét erről a kérdésről később dolgozta csak ki, és *Az anarchistákban* nincs rá direkt utalás, de a *The Freedomseekerben* kifejti a kapcsolatot:

Hány féle módon manifesztálódik például a fizikai szerelem! – A monogám férfi a testi szerelem minden veszélyétől védelmet lelt a házasságban, s ahelyett, hogy hálát adott volna a szerencsés beilleszkedésért, nagy hűhót csapott mások erkölcstelensége felett; az a férfi, aki kihajózott a nyílt tengerre, és kifogott mindent, amit tudott, egyedül a változásban lelhetett állandóságot; a harmadikat, aki nem az ellenkező nemet, hanem saját nemét

²⁷ MACKAY: *Abrechnung*, 93–94.

²⁸ *New York Times*, 1933. máj. 23., 22:1.

²⁹ MACKAY: *The Freedomseeker*, 143.

szerette, üldözték és megvetették, amiért úgy szeretett, ahogy *saját* természetét diktálta.³⁰

Ha valóban szerepet játszott is Mackay háttérbe szorulásában a homoszexuálisok ügyében való fellépése, ironikus módon pontosan ez a tevékenysége adta meg az első lökést az iránta való érdeklődés mai feltámadásához. Amint a modern melegjogi mozgalmak mozgásba lendültek az Atlanti-óceán túlpartján, majd visszatértek Németországba, ahonnan indultak, Mackay ezen témájú írásainak újbóli kiadása ismét felkeltette az érdeklődést anarchista gondolatai iránt, nem csak azok körében, akik közvetlenül a meleg ügyével foglalkoztak, hanem azok körében is, akik az új, a homoszexualitást elfogadó hangulatban előítéletek nélkül meglátták Mackay „mindenkinek egyenlő szabadságot” elvének univerzális alkalmazhatóságát.

Mackay korai műve, *Az anarchisták* sok szempontból a mai napig a legmeggyőzőbb kifejtése ennek az elvnek. Egyedi „képe” (Mackay a *Kulturgemälde* kifejezést találta ki rá) egyszerre történelmileg pontos és még ma is útmutató szerepű; megindító és inspiráló ereje mit sem veszített magából ez alatt az évszázadnyi idő alatt, ami elválaszt minket.

(Hubert Kennedy: *John Henry Mackay's The Anarchists. An Introduction by. In: John Henry Mackay: The Anarchists. A Picture of Civilization at the Close of the Nineteenth Century. /Ed. by/ Mark A. Sullivan. /Eng. transl. from German by/ George Schumm. /Portrait of the Author, Study of His Works by/ Gabriele Reuter, /Essays by/ Hubert Kennedy, Edward Mornin, Sharon Presley, Peter Lamborn Wilson. New York, Autonomedia (Autonomedia Black Triangle Antiauthoritarian Classics, A Post-Centenary Edition), 1999, VII–XIV.)*

Fordította: Koronczay Dávid

³⁰ Mackay „Sagitta” álnév alatt megjelent összes írása felkerült a nácik tiltólistájára. De azt is meg kell említenünk, hogy a háború utáni nyugat-német Adenauer-kormányzás sem volt sokkal elfogadóbb a homoszexuálisokkal szemben, mint a nácik.